

УДК 327(477) “20–21”

Наталія Чорна

УКРАЇНА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ РЕСПУБЛІКИ
ПОЛЬЩА (1991–2015 РР.)

Проаналізовано політику Республіки Польща щодо України у період здобуття нашою державою незалежності й до 2015 р., визначено тенденції її розвитку та чинники, що на них впливали. Увагу, зокрема, приділено з'ясуванню впливу міжнародної ситуації на зміст та характер польської політики щодо України, а також ротацій у вищих ешелонах державної влади.

Ключові слова: Республіка Польща, Україна, зовнішня політика, Європейський Союз, НАТО.

Визнання Польщею першою серед держав світового співтовариства незалежності України (2 грудня 1991 р.), започаткування 4 січня 1992 р. дипломатичних стосунків та підписання 18 травня 1992 р. Договору про добросусідство, дружні відносини та співробітництво й наступний вихід співпраці на рівень стратегічного партнерства (1996), повною мірою відповідні настроям більшої частини суспільства та політичних сил III Речі Посполитої, безперечно, засвідчили генезу парадигми польської зовнішньої політики, реалізація якої стала можливою з розпадом соціалістичного табору та вивільненням (де-юре) офіційної Варшави з “тісних обійм” кремлівського керівництва.

На відміну від взаємин із сусідами на Заході, концептуальне підґрунтя яких, по суті, досі залишається несформованим, концепція політики Польщі щодо сусідів на східному кордоні, України зокрема, є досить добре обґрунтованою та, сьогодні маємо підстави так стверджувати, апробованою. Започаткована правлячою у середні віки династією Ягеллонів, розвинута у міжвоєнний період маршалом Ю. Пілсудським та обґрунтована з урахуванням реалій повоєнної Європи польськими опозиціонерами на чолі з Є. Гедройцем, у 1980-х рр. вона була взята на озброєння очолюваною Л. Валенсою “Солідарністю”. Від здобуття Польщею політичної незалежності і досі ця парадигма формує маркер політики офіційної Варшави щодо сусідів на Сході, з більшою чи меншою мірою очевидності проступаючи в політиці очільників держави та вищих урядовців.

Як свідчить історіографічний аналіз, польська політика щодо України, попри важливість для офіційної Варшави стратегічного партнерства з нашою державою, рівно, як і знаковість Польщі як союзника та лобіста українських інтересів на рівні європейсько-атлантичного політикуму, недостатньо репрезентована в науковому дискурсі сучасників. Дослідницький пошук увінчаний масивом праць, у яких аналізуються здебільшого аспекти білатеральних польсько-українських (українсько-польських) взаємин сучасного періоду. Водночас, студій, предметом дослідження яких є генезис політики РП щодо України, очевидно бракує. Подібний стан справ, таким чином, засвідчує актуальність та своєчасність пропонованої розвідки, метою якої є осмислення політики Польщі щодо України впродовж 1991–2015 рр., ключових тенденцій її розвитку та чинників, що на них впливали.

Найбільша та найпотужніша з-поміж сусідів на польському східному кордоні (за винятком Російської Федерації, з якою Польща межує по лінії Калінінградського анклав), характерна усталеними господарськими зв'язками, культурною та етнічною спільністю, у поле зору якісно нової польської зовнішньої політики Україна потрапила одночасно зі здобуттям РП політичної незалежності. Не викликає заперечень, відтоді і досі заангажованість у співпраці

з нашою державою зумовлюється не інакше, ніж прагненням Польщі унеможливити повторне включення останньої в сферу інтересів Кремля та захистити таким чином власний східний кордон від можливих проявів російської агресії, а разом, зміцнитися у ролі лідера Центрально-Східної Європи, посилити суб'єктність на рівні провідних держав Заходу. Окрім того, інтеграція України до ЄС та НАТО, у чому у Варшаві вкрай зацікавлені, сприймається польською владою запорукою входження РП до “першого ешелону” держав-членів, а водночас гарантією впливу на союзню політику.

Підпорядкованість політики Польщі щодо України позиції провідних держав ЄС і НАТО очевидною виявилася вже на початку 1990-х рр. Так, “гальмування”, протягом др. пол. 1993–1995 рр. притаманне стосункам сторін, було зумовлене не інакше, ніж категоричною налаштованістю Заходу щодо України, неспроможної вирішити долю ядерного потенціалу, отриманого в спадок від СРСР, появою на порядку денному “справи майора А. Лисенка”, а також позицією офіційного Києва щодо розширення на Схід кордонів НАТО, категорична незгода якого, по суті, ставила під сумнів набуття Польщею членства в Альянсі. Для Польщі, ключовим зовнішньополітичним пріоритетом якої проголошувався вступ до НАТО і ЄС, вкрай важливою була підтримка з боку “великих держав”, а тому, аби не ставити під сумнів перспективи інтеграції, офіційна Варшава, продемонструвавши солідарність з Європою та США, пішла на збільшення дистанції у стосунках з Україною. І лише з відмовою нашої держави від ядерної зброї, приєднанням до Програми НАТО “Партнерство заради миру” та офіційним проголошенням президентом Л. Кучмою згоди на “східне розширення” Альянсу політика Польщі щодо України нормалізувалася. Певну роль відіграла також цілком реальна на той час перспектива оформлення небезпечного для Ш Речі Посполитої російсько-українсько-білоруського блоку.

Генезис польської політики щодо України, характерний середині 1990-х рр., окрім того, значно був спричинений приходом до влади наприкінці 1995 р. президента А. Квасневського. Маючи на меті якнайшвидше забезпечити Польщі вступ до НАТО та ЄС, успіхи держави на обраному шляху новий керманіч пов'язав з утвердженням РП як провідника українських інтересів на рівні європейсько-атлантичного співтовариства. Так, вже впродовж першого року президентства А. Квасневського політика Польщі щодо України реалізовувалася під знаком виняткової заангажованості в європейському майбутньому нашої держави, готовності всіляко допомагати їй в інтеграції в структури Заходу. На користь зазначеному, зокрема, свідчать запрошення президента Л. Кучми до участі в неофіційній зустрічі глав держав європейського регіону, що відбулася 7-8 червня 1996 р. у Ланьцуті, сприяння Україні у вступі до Центральноєвропейської ініціативи (1996), а пізніше – підписанні Хартії про особливе партнерство з НАТО (1997), прийнятті прихильної до України “Спільної стратегії ЄС” (1999).

Доволі показовою, на наше переконання, виявилася підтримка, що її президент А. Квасневський надавав Україні на початку ХХІ ст. – не найкращий період новітньої її історії. Так, в умовах розвитку “касетного скандалу”, а пізніше – “кольчужної справи”, що спровокували катастрофічне для держави погіршення зовнішньополітичної кон'юнктури, розвиток якої, зокрема, спричинив відсутність для президента Л. Кучми запрошення до участі в Празькому саміті НАТО (2002), на обговорення якого було винесено питання підготовки України до вступу в Альянс, очільник РП не лише не відмовився від взаємин з офіційним Києвом, а навпаки, ініціював реалізацію заходів, покликаних знизити “градус напруження” в ситуації, що склалася. Подолання антагонізму в українському суспільстві, нормалізації контактів України з провідними державами Заходу покликані були сприяти зустрічі А. Квасневського

з українським колегою Л. Кучмою та представниками опозиції в Казімежі Дольному (березень 2001 р.), переговори з керманічем Української держави в Ланьцуті (червень 2001 р.), міжнародна конференція “Україна в Європі”, за участю високого рівня європейських політиків, представників НАТО та Європейського Союзу організована у Варшаві (жовтень 2002 р.). Щоправда, відверте сприяння А. Квасневського Україні проблемного періоду наштовхувалося на опір “правого” прем’єра Є. Бузека та міністра МЗС В. Бартошевського, в зовнішньополітичній програмі якого, у червні 2001 р. представленій на розгляд Сейму, серед партнерів Польщі наша держава більше не значилася. Немало критики заангажованість очільника РП в Україні викликала також у кулуарах високих владних кабінетів, у середовищі політичної та наукової еліти. Та, попри звинувачення в “політичному романтизмі та ірраціоналізмі” [1, с. 143], переконаний у патовості для Польщі політичної ізоляції України, А. Квасневський надалі залишався вірним обраному курсу.

З приходом до влади пропрезидентського уряду Л. Міллера (жовтень 2001 р.) український вектор зовнішньої політики Польщі перестав бути “камнем спотикання” у взаєминах по лінії президент – прем’єр, а його реалізація відчутно спростилася. Так, вже в лютому 2002 р. Л. Міллер з офіційним візитом прибув до Києва, де в ході переговорів з українським колегою А. Кінахом засвідчив свою підтримку Україні, в тому числі готовність надалі адвокатувати інтереси нашої держави на рівні провідних інститутів Заходу [2, с. 275]. У грудні 2002 р. міністр МЗС РП В. Цімошевич представив на Копенгагенському саміті ЄС політику “східного виміру”, що мала стати головним інструментом Брюсселя щодо України та Молдови і, можливо, Білорусі, спрямованим на заохочення процесу модернізації в цих державах у період по перетворенню їх у безпосередніх сусідів Європейського Союзу. У січні 2003 р. програма була презентована на засіданні VI Постійної польсько-української конференції з європейської інтеграції у Києві. І хоча, з огляду на категоричну позицію Іспанії та Франції, польська ініціатива зазнала фіаско, її просування забезпечило офіційну Варшаву цінним досвідом, що незабаром їй став у нагоді.

Вступ Польщі до ЄС (2004), аналогічно приєднанню до НАТО (1999), всупереч негативним прогнозам (перш за все українських фахівців, адже поляки виявилися в рази оптимістичнішими), не спричинив до згорання активності офіційної Варшави щодо України, а лише надав їй нового “звучання”. Безперечно, з набуттям членства в Альянсі та Європейському Союзі, реалізуючи свою політику щодо України, адміністрація над Віслою змушена була враховувати неоднаковість міжнародно-правового статусу наших двох держав та зумовлену обов’язками особистого членства необхідність узгоджувати свої дії з союзними інститутами і грати за не завжди вигідними правилами. Так, наприклад, на вимогу ЄС Польська держава була змушена з 1 жовтня 2003 р. запровадити щодо України візовий режим: на відміну від поляків, які надалі продовжували користуватися правом безвізового в’їзду на територію нашої держави, українські громадяни були змушені відкривати візи, нехай і безкоштовні [3]. Та, попри труднощі, зі вступом до ЄС (тотожно – НАТО) польська політика щодо України набула виразного європейсько-атлантичного контексту, одночасно офіційна Варшава утвердилася в якості представника інтересів нашої держави на рівні союзних інститутів. Так, вже в вересні 2000 р. вона перебрала на себе виконання місії координатора дій НАТО в Україні, в жовтні 2004 р. на засіданні очільників МЗС держав-членів Євроспільноти презентувала розроблений у співпраці з Німеччиною план політики ЄС щодо України.

Наступне зростання інтересу Польщі до української тематики значно було спричинене Помаранчевою революцією, що визначала розвиток нашої держави

упродовж листопада 2004 р. – січня 2005 р. Зусиллями президента А. Квасневського події революції не лише склали головне питання європейської політики, але й зайняли визначне місце в біографії як самого глави РП, польських та євросоюзних високопосадовців, так і тисяч поляків, які особисто були присутні на київському Майдані, підтримували його учасників численними акціями на території Польщі. Не викликає заперечень, завдяки активній позиції А. Квасневського, в тому числі особистій участі у ролі міжнародного посередника в роботі круглого столу 26 листопада, 1 та 6 грудня 2004 р., ситуацію в Україні вдалося врегулювати мирним шляхом. Помітним є “польський слід” також і в суттєвому зміцненні авторитету нашої держави на рівні провідних європейських інститутів: показовим є хоча б факт прийняття Європейським Парламентом Резолюції щодо України (13 січня 2005 р.) [4], підготовленої за активної участі польських євродепутатів та не без тиску на керівництво ЄС А. Квасневського, діючого в тісній співпраці з литовським колегою В. Адамкусом, та поширення державами Європи і США своєрідної моди на “помаранчевий бренд”. Остання, щоправда, тривала недовго: відставка уряду Ю. Тимошенко (вересень 2005 р.), що продемонструвала розпад “помаранчевої коаліції”, у поєднанні з неспроможністю нової влади на чолі з президентом В. Ющенком реалізувати програму реформ та досягти успіхів у співпраці з ЄС та НАТО засвідчили безпідставність очікувань Заходу, а разом з ними, і сподівань польської влади.

З перемогою на парламентських виборах 25 вересня 2005 р. політичної партії “Право і Справедливість” та приходом до влади 23 грудня 2005 р. президента Л. Качинського, одного з лідерів ППС, унаслідок чого маятник політичних сил хитнувся вправо, а ключові посади в державі вперше за роки незалежності зосередилися переважно в руках націонал-консерваторів, східний вектор зовнішньої політики Польщі зазнав відчутних змін. На відміну від попередників, орієнтованих на підтримання максимально конструктивних взаємин одночасно з Заходом та Сходом, Європою та Росією, право-радикальна ППС вже в ході передвиборчих перегонів продемонструвала відверто антиросійську налаштованість, суттєво зміцнивши в такий спосіб свою позицію в суспільстві, а впродовж першого року перебування на посаді Л. Качинського пішла на фактичне замороження контактів з Кремлем. Так, напередодні відкриття Гельсінського саміту Росія – ЄС (листопад 2006 р.) польська сторона наклала вето на початок переговорів по новій, розширеній угоді між ЄС та Росією, вимагаючи в обмін на свою лояльність відмови Кремля від заборони на імпорт польської сільськогосподарської продукції [5]. Політику ж щодо України, з огляду, перш за все, на палку прихильність президента Л. Качинського ідеям маршала Ю. Пілсудського, подібна участь обминула: до взаємин з нашою державою глава РП підходив із позиції максимального сприяння та налаштованості на розвиток взаємин стратегічного партнерства. Зацікавлений у наближенні України до головних інститутів Заходу, Л. Качинський, як відомо, осмислював його у взаємозв’язку зі збільшенням дистанції у стосунках по лінії Варшава – Москва. Поглиблення співпраці з Україною, таким чином, відбувалося ціною погіршення польсько-російських взаємин.

Про заангажованість президента Л. Качинського в співпраці з Україною, безперечно, свідчили динамічні контакти на найвищому рівні: переконаний, що співпраця між нашими двома державами є ключовою умовою зміцнення їхньої незалежності й посилення позиції на міжнародній арені, а водночас запорукою недопущення факту зміцнення регіональних позицій Росії, упродовж 2006–2010 р. він шість разів із візитами приїжджав до України та п’ятнадцять разів вітав українського колегу на польській території. Починаючи з першого візиту до Києва (28 лютого 2006 р.) і надалі президент Л. Качинський констатував

готовність Польщі сприяти нашій державі у просуванні в напрямку європейської інтеграції, ділитися польським досвідом реформ та адаптації до союзних стандартів [6]. Потребам останньої, зокрема, було підпорядковане започаткування практики надання Україні щорічної допомоги в розмірі 3–4 млн євро [7, с. 77]. Окрім того, за будь-якої слушної нагоди Л. Качинський підкреслював зацікавленість РП у відкритості “дверей в Європу” для України та наступному розширенні кордонів спільноти далі на Схід. Свідомий, разом з тим, інертності Брюсселя щодо поглиблення співпраці з нашою державою, в підготовлених та направлених на розгляд союзного керівництва в 2006–2007 рр. документах “Європейська політика сусідства – Східний вимір” та “Відносини ЄС – Україна: польські пропозиції”, він гостро критикував ЄПС за неадекватність існуючим реаліям. Важливим пунктом політики Л. Качинського було сприяння нашій державі в розбудові контактів із НАТО: конкретних успіхів, зокрема, вдалося досягти в утилізації розміщеного на території України ракетного палива, започаткуванні литовсько-польсько-українського батальйону.

З приходом до влади в результаті дострокових парламентських виборів у листопаді 2007 р. Громадянської платформи та Польської селянської партії і початком прем'єрства прем'єра Д. Туска в політиці Польщі щодо України з'явилися нові акценти. На відміну від пропрезидентських кабінетів К. Марцінкевіча та Я. Качинського, що діяли в тісній співпраці з главою держави, чим суттєво зміцнювали його політику, уряд Д. Туска за ключові обрав дещо інші вектори. У взаєминах із сусідами на Сході орієнтований, головним чином, на нормалізацію контактів із Російською Федерацією, з офіційним візитом глава уряду відвідав початково Москву (січень 2008 р.), і лише потім Київ (березень 2008 р.). І хоча в зовнішньополітичній програмі кабінету Д. Туска взаємини з Україною були названі одним із п'яти пріоритетів Польщі, і на зустрічі з українським колегою в Києві очільник польського уряду говорив про готовність сприяти розбудові стратегічного партнерства між нашими двома державами, контакти між урядами, а слідом за ними й парламентами держав-сусідів значно сповільнилися.

Попри це, політика сприяння офіційною Варшавою контактам по лінії Україна – ЄС змін не зазнала. Так, 7 травня 2008 р., презентуючи в Сеймі програму зовнішньої політики РП на поточний рік, очільник МЗС Р. Сікорський констатував налаштованість Польщі надалі спеціалізуватися на виробленні союзної політики щодо Сходу, а вже 26 травня, ніби на підтвердження сказаного, на засіданні Ради ЄС із Загальної політики Європейського Союзу та Ради з питань міжнародних відносин у Брюсселі польські урядовці презентували програму “Східне партнерство”: розроблена в співпраці зі шведськими колегами й адресована шістьом державам

Східної Європи, в тому числі Україні, вона передбачала зміцнення їхньої співпраці з Європейським Союзом. І хоча, як показав час, конкретних зрушень у взаєминах нашої держави з ЄС досягти так і не вдалося, а заходи, що їх задля долучення країн-членів до вирішення “українського питання” реалізовувала офіційна Варшава, сформувавши не інакше, ніж “ілюзію успіху” [8], Польща продовжувала позиціонувати себе головним провідником інтересів України на рівні європейсько-атлантичного співтовариства.

Осмилення політики Польщі щодо нашої держави періоду президенства Л. Качинського, безперечно, буде неповним без звернення до “політики пам'яті” – характерного їй “нового елементу”, розвінчування якого попередники намагалися не допускати, адже спекуляції на тему спільного минулого у випадку наших двох держав є вкрай небезпечними, а уникати їх, з огляду на відсутність, попри тривалі наукові пошуки, однозначних взаємно визнаних оцінок як “Волинської різні”, так і операції “Вісла”, видається вкрай проблематичним.

Ураховуючи той факт, що ще з початку 1990-х рр. польське суспільство характеризує громадський консенсус на предмет того, що події на Волині є геноцидом українців проти поляків, заради уникнення наростання міжетнічної неприязні очільники Польщі та України в численних своїх заявах наголошували на трагедії і пошані загиблим та докладали зусиль для безконфліктного віднайдення спільного знаменника в цьому вкрай болючому для обох сторін питанні. Так, у 1997 р. зусиллями президентів А. Квасневського та Л. Качинського було підписано заяву “До порозуміння та єднання”, у 2003 р. з нагоди 60-ї річниці трагедії на Волині спільну заяву зробили парламенти держав-сусідів, слідом за ними із нотою про примирення виступили президенти. Та вже в 2009 р., в постанові парламенту РП від 15 липня, антипольську операцію ОУН і УПА в Західній Україні було названо “етнічною чисткою з ознаками геноциду” [9]. І, попри те, що вихід “привидів минулого” назовні, на переконання багатьох польських урядовців, насправді покликаний мати позитивні наслідки для взаємин з Україною, оскільки стосується не сьогодення, а подій попереднього періоду історії, у трактуванні якого, нарешті, слід віднайти істину, зміна суспільного дискурсу в Польщі заклала передумови до його продовження українською стороною.

“За незламність духу у відстоюванні національної ідеї, виявлені героїзм і самопожертву у боротьбі за незалежну Українську державу” 20 січня 2010 р. президент В. Ющенко присвоїв звання Герой України С. Бандері [10]. Враховуючи одіозність постаті керівника ОУН для поляків, рішення українського президента, цілком прогнозовано, на нашу думку, викликало колосальний резонанс у Польщі та справило ефект бомби, що розірвалася. І хоча у відповідь на вчинок В. Ющенка президент Л. Качинський обмежився опублікуванням на офіційному сайті глави РП заяви про те, що “останні дії президента України спрямовані проти процесу історичного діалогу та примирення” [11] і не пішов на згортання співпраці з нашою державою, експрем’єр-міністр РП Л. Міллер переконаний: героїзація С. Бандери ознаменувала “похорон східної політики президента Леха Качинського” [12]. Так, з ініціативи польських євродепутатів питання було винесене на розгляд Європейського парламенту, і за результатами обговорення було прийнято резолюцію, яка закликала українських політиків переглянути прийняте рішення і “залишитися відданими європейським цінностям” [13].

Перемога на президентських виборах в Україні В. Януковича й обрання на посаду глави уряду М. Азарова, а пізніше – трагічна загибель в авіакатастрофі під Смоленськом польського президента Л. Качинського та спричинені цим фактом дострокові вибори, що вивели на вершину владного олімпу РП Б. Коморовського, ознаменували у політиці офіційної Варшави щодо нашої держави, аналогічно польсько-українським білатеральним взаєминам в цілому, збільшення дистанції та наростання напруження. Так, політики та дипломати дедалі частіше ставили під сумнів відповідність взаємин з Україною заявленій якості стратегічного партнерства. Одночасно прагматично налаштований Б. Коморовський, на відміну від прихильних “месіанської місії” Польщі щодо України А. Квасневського та Л. Качинського, незадоволений існуючою якістю співпраці, прагнув, аби сприяння поляками Україні нарешті принесло конкретні результати [14]. А їх, як відомо, годі й було чекати. Так, початково дала про себе знати переорієнтація офіційного Києва на поглиблення співпраці з Російською Федерацією, посилена проголошенням позаблокового статусу України, що, по суті, ознаменувало недоцільність наступного сприяння нашій державі в розбудові взаємин із НАТО. В 2011 р., коли в Польщі готувалися до піврічної (протягом липня – грудня) президенції в Раді ЄС й очікували на налагодження українською владою “мостів співпраці” з Брюсселем та наближення України до

ЄС, про що, зокрема, під час прес-конференції у Львові 16 травня 2011 р. заявив міністр МЗС РП Р. Сікорський [15], команда В. Януковича – М. Азарова пішла на поглиблення протистояння з опозицією та розгортання щодо неї масштабних репресій. Антидемократичні дії влади, примножені відсутністю успіхів реформування економіки й політичних інститутів, у підсумку, зумовили відмову союзного керівництва від поглиблення співпраці з нашою державою та відтермінували на невизначений термін підписання угоди про асоціацію. Головний меседж польської політики щодо України, ґрунтований на сприянні їй у реалізації європейського вибору, як наслідок, вичерпав себе, а наша держава на тривалий час перетворилася на непростого для Польщі партнера.

Та, з огляду на проблематичні, перемежовані конфліктними ситуаціями та взаємною недовірою взаємини РП із Литвою і Білоруссю, а також Російською Федерацією, украї зацікавленою в безуспішності співпраці України, аналогічно іншим державам, охопленим програмою “Східне партнерство”, з Європейським Союзом, збільшення дистанції по лінії Варшава – Київ не спричинило до повного згорання контактів між нашими двома державами. Навпаки, зустрічі вищих посадовців відчутно почастишали: впродовж одного лише 2012 р. президенти й прем’єри зустрічалися понад два десятка разів, постійними були телефонні розмови, обмін листами. На користь співпраці, головним чином в аспекті зміцнення приязних стосунків на простому побутовому рівні, позначився успішно проведений чемпіонат з футболу “Євро–2012”. І хоча українська влада надалі вживала антидемократичних заходів, а проголошені реформи реалізовувалися здебільшого на папері, що значно шкодило авторитету держави, під впливом зовнішньополітичної ситуації у 2013 р. – вперше за роки незалежності України – цілком реальною виявилася перспектива підписання нашою державою Угоди про асоціацію з ЄС. Та, коли інвестиції, зібрані офіційною Варшавою в “європейське майбутнє” України, здавалося, нарешті, дадуть про себе знати конкретним позитивним результатом, на Вільнюському саміті “Східного партнерства” (листопад 2013 р.) делегація на чолі з президентом В. Януковичем заявила про відмову від підписання угоди.

Даремно говорити про міжнародний резонанс, спричинений діями глави Української держави, а разом і черговий “ляпас”, що його отримала офіційна Варшава. Подібно тому, як за відверто проукраїнську політику свого часу у “політичному романтизмі та ірраціоналізмі” був звинувачений А. Квасневський, у поствільнюський період гострої критики зазнав президент Б. Коморовський. Беручи до уваги хоча б той факт, що впродовж поточного року він шість разів зустрічався з українським колегою та, здавалося, “тримав руку на пульсі” контактів по лінії Київ – Брюссель, непідписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС виявилось по відношенню до офіційної Варшави свого роду політичним ошуканством, а разом, засвідчило той факт, що Польща є для нашої держави партнером далеко не першочергової важливості та значно поступається, приміром, Росії, не без участі якої українська складова Вільнюського саміту й зазнала фіаско. Реакція польської сторони на дії української влади не змусила довго чекати: заплановане на 2 грудня відкриття нового пропускного пункту на кордоні між нашими двома державами вже 29 листопада було понижене з президентського рівня до рівня віце-прем’єрів, а за лічені години до початку заходу виявилось, що жоден урядовець не візьме в ньому участь. Наприкінці листопада на невизначений час було відтерміновано заплановану на 2 грудня зустріч на найвищому рівні. Стосунки між двома державами, таким чином, опинилися в найгіршій за багато років фазі [16, с. 280].

Спричинені результатами Вільнюського саміту масові акції громадського невдоволення з епіцентром на київському Майдані, що вилилися в “Революцію Гідності”, увінчану втечею з держави президента В. Януковича та групи

найближчих його соратників, разом з тим, аналогічно революції 2004–2005 рр., зустріли колосальну підтримку польських громадян, засвідчену в тому числі особистою їх присутністю на головній площі столиці нашої держави, а українська тематика на тривалий час впевнено посіла передні шпальта польської преси, зайняла помітне місце у теле- та радіоефірах. Незацікавлена в перетворенні України в сателіта Кремля, Республіка Польща в особі президента Б. Коморовського продовжувала активно контактувати з українською громадськістю. Стосунки на рівні вищих владних ешелонів, у той же час, фактично були відсутні. В разі меншою виявилася безпосередня участь польських політиків та дипломатів у подіях в Україні. Натомість, зусиллями польської сторони українська тематика перетворилася на головний предмет розмов на рівні провідних союзних інститутів, вищого керівництва держав-членів ЄС. Не без участі польської сторони, зокрема, стали можливими головні успіхи, що їх у поствійськовий період вдалося досягти нашій державі: підписання політичної (21 березня 2014 р.) та економічної (27 червня 2014 р.) частин Угоди про асоціацію з ЄС і наступна синхронна її ратифікація Верховною Радою України та Європейським парламентом (16 вересня 2014 р.).

Як відомо, з обранням президентом України П. Порошенка (травень 2014 р.) та проведенням позачергових парламентських виборів (жовтень 2014 р.), за результатами яких відбулося формування пропрезидентської більшості, та проголошенням новою владою пріоритетності курсу на європейську інтеграцію, реалізація якого передбачала дистанціювання від взаємин із Кремлем, заангажованим у відновлення режиму В. Януковича, активізація співпраці з офіційним Києвом вкотре перетворилася на ключове завдання польської зовнішньої політики. Зростання зацікавленості РП в партнерстві з нашою державою, безперечно, засвідчив вже червневий 2014 р. візит П. Порошенка до Варшави: організований з ініціативи Б. Коморовського, він відбувся напередодні інавгурації українського президента та співпав з відзначенням 25-ої річниці перших у посткомуністичний період польської історії демократичних виборів до парламенту. Другий – тепер уже в ролі очільника держави – офіційний візит П. Порошенка до Варшави відбувся 17–18 грудня 2014 р. та співпав із підписанням Б. Коморовським ратифікованої Сеймом та Сенатом Угоди про асоціацію України з ЄС. В унісон із президентом реалізація проукраїнської політики була притаманна також уряду. Так, наприклад, 16 травня 2014 р. на зустрічі з міністром МЗС України А. Дешицею, що відбулася в ході візиту до Києва делегації польських урядовців, очільник МЗС РП Р. Сікорський констатував продовження офіційною Варшавою започаткованої щодо нашої держави лінії поведінки. Зі вступом на посаду голови Європейської ради (1 грудня 2014 р.) Д. Туска українська тематика в разі частіше почала лунати на рівні союзних інститутів.

На збереженні Польською державою відкритості до України, а також наступному сприянні офіційною Варшавою європейським її устремлінням наголошував президент Б. Коморовський, 9 квітня 2015 р. під час візиту до Києва – останньої перед президентськими виборами в РП закордонної поїздки – з промовою виступаючи перед ВРУ. Окрім того, президент РП високо оцінив зусилля сторін щодо подолання важкої спадщини спільного минулого та висловив надію, що конфлікти, якими багата історія поляків та українців, не будуть впливати на сучасні відносини між двома державами. Попри труднощі, впродовж понад двох останніх десятиліть на шляху взаємного примирення, як відомо, сторонам таки вдалося досягти певних успіхів. Йдеться, зокрема, про відкриття пам'ятника українським в'язням табору Явожно, загиблим внаслідок операції “Вісла” (23 травня 1998 р.), меморіального комплексу польським офіцерам у Харкові (17 червня 2000 р.), Цвинтаря Орлят у Львові (24 червня

2005 р.), ін. Та того самого дня, фактично одразу по виступі президента Б. Коморовського у Верховній Раді України, депутати схвалили закон “Про правовий статус і вшанування пам’яті борців за незалежність України в ХХ ст.”, згідно якого армії ОУН, УПА, УНР та ЗУНР були визнані борцями за українську незалежність. Правильний із точки зору вшанування пам’яті бійців за незалежність України та неприпустимий з позиції польської сторони, на переконання якої, вбивство десятків тисяч поляків на Волині та Галичині в 1940-х рр. є справою рук Української Повстанської армії, відомий у Польщі як закон “про героїзацію УПА”, небезпідставно та цілком прогнозовано, на нашу думку, спричинив до резонансу в польському суспільстві, в тому числі зумовленому зміцненням багатьох поляків у своєму переконанні, що українська влада не поважає історію польського народу. Прийнятий закон, окрім того, на переконання президента Б. Коморовського, “в принципі унеможливило історичний польсько-український діалог” [17]. А без діалогу, як відомо, примирення між нашими двома державами досягти в принципі неможливо.

Проведений аналіз, таким чином, дозволяє зробити окремі висновки. Від здобуття Польщею справжньої незалежності і досі її політика щодо України, аналогічно інших сусідів на Сході, незмінно ґрунтується на сформованих у міжвоєнний період ідеях-концептах опозиційних до комуністичного режиму польських емігрантів Є. Гедройця та Ю. Мерошевського. Реалізуючи один із ключових меседжів парадигми східної політики, “аби бути конкурентною на Заході, Польща має по максимуму проявити себе на Сході”, офіційна Варшава всіяко сприяла нашій державі в реалізації європейського вибору зовнішньої її політики, завдяки чому утвердилася в якості лобіста українських інтересів на рівні провідних інститутів Заходу, насамперед Європейського Союзу. Рухаючись шляхом інтеграції до НАТО та ЄС, інтереси нашої держави III Річ Посполита, щоправда, неодноразово приносила в жертву власним геополітичним розрахункам. Та в найбільш буремні періоди української історії сучасного періоду вона завжди простягала Україні “руку допомоги”, починаючи від визнання факту її незалежності і до сприяння мирному врегулюванню революційних подій у 2004, 2013 рр.

Із 1996 р., коли взаємини між нашими двома державами вийшли на рівень стратегічного партнерства, і на далі співпраця з Україною незмінно значилася серед ключових пріоритетів зовнішньої політики РП, і навіть зміна вищого державного керівництва, кон’юнктурні та інші чинники не надто впливали на її зміст та характер. Ґрунтована на чіткій формулі, що “незалежність України має принципове значення для безпеки і незалежності Польщі”, політика офіційної Варшави щодо нашої держави неодноразово виявлялася настільки діяльною, що спонукала до роздумів: чи не більше, бува, РП зацікавлена в успіхах України, ніж сама Україна? Відповідь на питання, безперечно, перебувала не стільки в площині зовнішньополітичного дискурсу III Речі Посполитої, генеральна лінія якої по відношенню до України, як уже зазначалося, залишалася незмінною, як залежала від нашої держави, успіхи реформування ринкової економіки якої та розбудови громадянського суспільства, а разом і здобутки на шляху інтеграції в Європу, ними зумовлені, сприймалися у Варшаві запорукою підтримання досягнутої якості співпраці.

Список використаних джерел

1. Чекаленко Л. Д. Без незалежної України не було б незалежної Польщі / Л. Д. Чекаленко // Науковий вісник Дипломатичної академії України / За заг. ред. Б.І. Гуменюка, В. Г. Ціватого. – К., 2009. – Вип. 15. – С. 139–146.
2. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003) / Відп. ред. С.В. Віднянський. – К. : Генеза, 2004. – 616 с.
3. Про умови поїздок громадян: Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом

Республіки Польща від 30 липня 2003 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_043 4. *Резолюція* Європейського Парламенту щодо України від 13 січня 2005 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=224180636 5. *Польща* и Россия вступили в “ледяной период”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.net/world/42747-polsha-i-rossiya-vstupili-v-ledyanoy-period.html> 6. *Климець Н.* Співпраця України та Польщі: два роки після розширення ЄС / Наталія Климець. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/library/1274.html> 7. *Линкавичюс Л.* Политика соседства Европейского Союза по отношению к Украине / Л. Линкавичюс // Обзор литовской внешней политики. – 2008. – № 20. – С. 64–91. 8. *Польща* уже не поддерживает вступление Украины в Евросоюз. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uareporter.com/uk/node/76788> 9. *Волинь*: невдала спроба “остаточного вирішення” наукової проблеми. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukreal.info/ru/Analitik/119413-volin-nevdala-sproba-ostatochnogovirishennya-naukovoiproblemi> 10. *Про* присвоєння С. Бандері звання Герой України : Указ президента України від 20 січня 2010 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/46/2010> 11. *Качинський* осудил героїзацію Бандери. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://grani.ru/Politics/World/Europe/Ukraine/m.174367.html> 12. *Екс-премьер* Польши осудил присвоение Бандере звания героя // Корреспондент. – 2010. – 24 января. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/1039287-eks-premer-polshi-osudil-prisvoenie-bandere-zvaniyageroia> 13. *Аудит* зовнішньої політики: Україна – Польща. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/publications/audit-zovnishnoji-politiki-ukrajina-polshcha-382219.html> 14. *Гетьманчук О.* Вимушений президент Б. Коморовський / Олена Гетьманчук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/articles/74816> 15. *Польща* вже не головує в ЄС, але досі тягне за собою Україну. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1441184#main> 16. *Киридон А.* Українсько-польський діалог в умовах Революції Гідності (2013–2014 рр.) / Алла Киридон, С. Троян // INTERMARUM: історія, політика, культура. – 2015. – Вип. 2. – С. 277–285. 17. *Закон* про героїзацію УПА унеможливило українсько-польський діалог, – Коморовський. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/news/komarovsky_rozkrytykuvav_zakon_pro_geroizatsiyu_upa_120434.html

Наталія Черная

УКРАЇНА ВО ВНЕШНЬОЇ ПОЛІТИКЕ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА (1991–2015 ГГ.)

Проаналізована політика Польщі относительно України в період отримання нашим державством незалежності и до 2015 г., определены тенденции ее развития и влияющие на них факторы. Внимание, в частности, уделено выяснению воздействия международной ситуации на содержание и характер польской политики в отношении Украины, а также ротаций в высших эшелонах государственной власти.

Ключевые слова: Республика Польша, Украина, внешняя политика, Европейский Союз, НАТО.

Nataliya Chorna

UKRAINE IN FOREIGN POLICY OF THE REPUBLIC OF POLAND (1991–2015)

The policy of the Republic of Poland regarding Ukraine covering the time span since Ukraine gained its independence till 2015 has been analyzed; the trends of its development and the factors influencing them have been outlined. Special attention is paid to clarifying the impact of the international situation on the content and nature of Polish policy towards Ukraine as well as rotation in its upper echelons of state power.

Key words: the Republic of Poland, Ukraine, foreign policy, European Union, NATO.